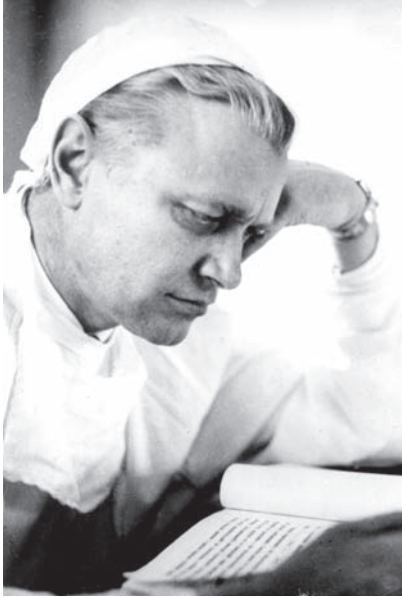

Клінічні підрозділи

Відділ нейрохірургії дитячого віку

А.П.Ромоданов

Ю.П.Зозуля

Відділ нейрохірургії дитячого віку функціонує в складі Інституту нейрохірургії з часу його створення як самостійної установи, тобто з 1950 р. Його першим керівником був А.П.Ромоданов. У складі співробітників відділу нейрохірургії дитячого віку того часу працювали Ю.П.Зозуля, М.П.Гук, В.Г.Караванов, П.О.Пронзелев, А.Г.Дзевалтовська. Згодом відділ очолив Ю.П.Зозуля.

Б.А.Пельц

Основними напрямками наукових досліджень на цьому етапі роботи відділу були: вивчення особливостей локалізації, клінічних проявів, перебігу, хірургічного лікування (в тому числі його результатів) пухлин головного мозку у дітей, а також питання хірургічного лікування вроджених вад розвитку центральної та периферичної нервової системи. Результати цих досліджень відображені у докторській дисертації А.П.Ромоданова “Опухоли головного мозга у детей” (1962), а потім у монографії на цю тему (1965). М.П.Гук захистив кандидатську дисертацію на тему “Врожденные спинальные грижи” (1965).

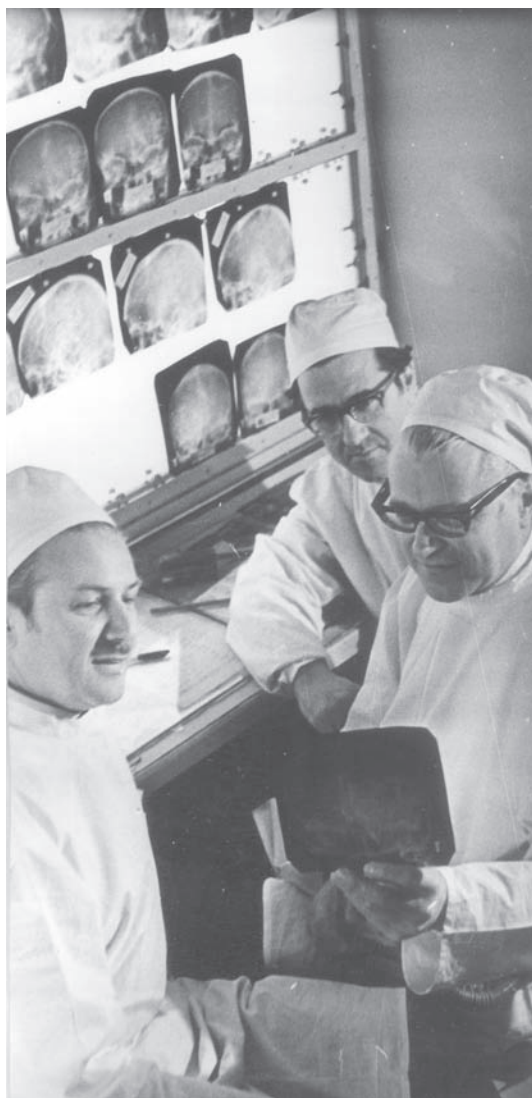
З 1960 р. склад співробітників відділу нейрохірургії дитячого віку змінився. Його керівником став Б.А.Пельц. У відділі почали працювати

Ю.С.Бродський, Г.В.Жирнова, Л.В.Денисенко, О.Є.Дунаєвський, Д.С.Лященко, Р.Л.Андрейко, М.С.Рябокоть, О.П.Король.

Разом з продовженням досліджень особливостей перебігу пухлин ЦНС у дітей, фазності їх розвитку, результатів хірургічного та комбінованого лікування почалося вивчення інших актуальних питань дитячої нейрохірургії. О.Є.Дунаєвський захистив кандидатську дисертацію “Клинические особенности и хирургическое лечение опухолей спинного мозга у детей” (1966).

У ці роки перед співробітниками відділу нейрохірургії дитячого віку виникла нова, дуже цікава і, як з'ясувалося пізніше, тимчасова наукова проблема (вона існувала близько 5 років): післяпункційні, імплантаційні (назви були різні) множинні холестеатоми кінцевого відділу спинного мозку та кінського хвоста у дітей, яких до цього успішно лікували з приводу туберкульозного менінгіту. По мірі зацікавлення співробітників відділу цією проблемою і завдяки розповсюдженню інформації серед медичної громадськості, до відділу все частіше почали надходити діти шкільного віку із клінічним синдромом ураження каудомедулярного відділу спинного мозку, яких декілька років до госпіталізації успішно лікували з приводу туберкульозного менінгіту шляхом багаторазових ендолюмбальних введеннь стрептоміцину. У всіх дітей були видалені інкапсульовані холестеатоми, розміщені серед корінців кінського хвоста. Загалом було прооперовано понад 100 дітей з пункційними холестеатомами. Наявність зв'язку між проведеними спинномозковими пункціями і виникненням холестеатом поперекової локалізації спонукали до припущення про імплантацію часток епідермісу шкіри ендолюмбально під час пункцій. Остаточо це припущення було підтверджено в дисертаційній роботі Д.П.Прийменка “Холестеатомы конского хвоста” (1959), який клініко-експериментально довів можливість імплантації фрагментів епідермісу шкіри ендолюмбально.

У 60-і роки колектив відділу почав успішно розробляти проблему патогенезу та хірургічного лікування тотального та часткового краніостенозу (краніосиностозу). Були запропоновані та успішно використані на

Ю.П.Зозуля, М.П.Гук, А.П.Ромоданов.
1968 рік

Ю.С.Бродський

практиці різні варіанти цього хірургічного лікування, захищена кандидатська дисертація Д.С.Ляценка “Изменения и гемодинамика сосудов головы при краниостенозе” (1969).

Значна поширеність різних форм гідроцефалії у дітей, відсутність адекватних методів її хірургічного лікування зумовили вивчення колективом відділу цієї проблеми. В ці роки за кордоном ще тільки починалися розробки клапанних лікворошунтуючих систем. Співробітники відділу, застосовуючи наявні на той час пластичні матеріали, почали успішно застосовувати при відкритій гідроцефалії люмбо-перитонеальні шунтуючі операції, а при оклюзійній формі гідроцефалії — розробляти найменш травматичні та економічні методи вентрикулоцистерностомій як завершального етапу операції при пухлинах субтенторіальної локалі-

зації і як самостійної лікворошунтуючої операції при пухлинах III шлуночка, стовбура мозку або медіанних іноперабельних пухлинах. Була розроблена методика транстенторіальної вентрикулоцистерностомії (Ю.С.Бродський), при якій шунтуюча система не пролягає поверх кістки під шкірою, що запобігає ряду ускладнень.

З 1968 р. у відділі почали вивчати нову і дуже важливу проблему — нейрохірургічну допомогу новонародженим з пологовою черепно-мозковою травмою (Ю.С.Бродський). Було вивчено патологічну анатомію уражень новонароджених, патогенез цих уражень, особливо роль та механізми порушень мозкового кровообігу, які виникають в динаміці пологової діяльності із застосуванням для цього методу церебральної ангіографії та вивченням порушень мозкового кровообігу.

Було розроблено методику пункційної діагностики та методи мініінвазивного видалення субдуральних гематом при різній їх локалізації і при субарахноїдальних крововиливах у новонароджених. Крім клінічних та лабораторних досліджень вперше застосували метод комп'ютерної томографії (КТ). Результатом розробки цієї проблеми став захист докторської дисертації Ю.С.Бродського “Нейрохирургическая помощь новорожденным при родовой черепно-мозговой травме” (1976), а також монографія А.П.Ромоданова та Ю.С.Бродського “Родовая черепно-мозговая травма” (1981), яка в 1982 р. одержала премію ім.М.Н.Бурденка АМН СРСР.

У 70-і роки склад співробітників відділу дещо змінився. До відділу прийшли В.А.Мельниченко, П.О.Сугерей, Є.І.Скобський, Б.Ф.Мельников, які змінили попередніх співробітників. Завершенням вивчення проблеми пухлин головного мозку у дітей став захист кандидатської дисертації Б.Ф.Мельникова “Опухоли головного мозга у детей раннего возраста” (1976).

У 1976 р. була видана монографія А.П.Ромоданова, О.Є.Дунаєвського та Ю.О.Орлова “Опухоли спинного мозга”, в якій автори висвітили особливості перебігу та лікування пухлин спинного мозку у дітей.

У 70-і роки у відділі було розпочато вивчення нової проблеми — хронічних субдуральних гематом у немовлят. Хоча ця проблема і вивчалася вже досить довго у світі, проте остаточно не були з'ясовані причини і патогенез формування цих гематом, причини їх переважного виникнення у немовлят, не були остаточно розроб-

лені методи їх лікування. Відносно лікування хронічних субдуральних гематом у світовій літературі пропонувалися діаметрально протилежні рекомендації — від великих оперативних втручань типу кістково-пластичної трепанації з видаленням обох листків капсули гематом до мініінвазивних втручань у вигляді пункційної поетапної евакуації рідкого вмісту гематом.

Співробітниками відділу (Ю.С.Бродський, Л.М.Вербова) були вивчені питання етіології та патогенезу розвитку хронічних субдуральних гематом у немовлят, методів їх діагностики і мініінвазивні методи хірургічного лікування. Розроблена методика субдурально-перитонеального шунтування субдуральних хронічних гематом, яка виявилася досить ефективною. Були сформульовані положення щодо двох типів краніо-церебральної диспропорції, яка розвивається при хронічних субдуральних гематомах у немовлят і визначає прогноз, доцільність та методи хірургічного лікування. Результатом цих досліджень стала кандидатська дисертація Л.М.Вербової “Субдуральные гематомы у детей грудного возраста” (1986) і видання монографії Ю.С.Бродського та Л.М.Вербової (1990) під цією ж назвою.

З 1980 р. завідувачем відділу став д-р мед. наук Ю.С.Бродський. У колектив відділу прийшли нові співробітники Я.Я.Вахата, Ю.О.Орлов, Л.М.Вербова, М.І.Афанасенков, С.М.Захарченко.

Наприкінці 70-х років відділ почав отримувати імпортні клапанні лікворошунтуючі системи для лікування дітей з різними формами гідроцефалії. Це дало можливість не тільки застосовувати їх для різних варіантів хірургічного лікування відкритої та оклюзійної форм гідроцефалії (вентрикуло-перитонеальне, вентрикулокардіальне шунтування), але і розробляти методи їх застосування для хірургічного лікування таких патологічних процесів у дітей, як арахноїдальні дисгенетичні кісти, хронічні субдуральні гематоми у немовлят, а також для паліативних шунтуючих операцій при іноперабельних пухлинах головного мозку у дітей (пухлини III шлуночка, стовбура мозку, пухлинах медіанних структур).

Упродовж багатьох років поряд з розробкою вище наведених проблем у відділі продовжували вивчати особливості патогенезу, клініки та хірургічного лікування черепно-мозкової травми у дітей. Була виявлена нова, досить оригінальна, проблема осифікації кефалогематом у новонароджених, питання патогенезу і динаміки розвитку цього явища, розроблені рекомендації щодо профілактики та хірургічного лікування цієї патології. Результатом цих розробок став захист кандидатської дисертації Ганемом Білялем “Осифицирующиеся кефалогематомы” (1997).

Різним питанням особливостей перебігу черепно-мозкової травми у дітей були присвячені кандидатські дисертації О.Я.Теленгатора “Последствия сотрясений и ушибов головного мозга у детей” (1984) та Б.П.Юрашука “Вдавленные переломы черепа у детей” (1990).

Ю.О.Орлов

Починаючи з 1980 р., співробітники відділу брали участь у розробці багаторічної Союзної програми С–09 (черепно-мозкова травма у всеохоплюючому аспекті, включаючи її вікові особливості). Цю програму виконували разом з Інститутом нейрохірургії ім.М.Н.Бурденка АМН СРСР та інших нейрохірургічних закладів Радянського Союзу. Результати програми за участю співробітників відділу (Ю.С.Бродського, Ю.О.Орлова, Л.М.Вербової) були опубліковані у закордонних керівництвах з нейрохірургії (Італія, 1995; Москва 1994, 1998).

Співробітники відділу протягом багатьох років надавали інтернаціональну допомогу країнам Африки та Латинської Америки (Ю.С.Бродський — Куба; Р.Л.Андрейко — Куба, Афганістан; Ю.О.Орлов — Алжир; Є.І.Скобський — Ангола; М.В.Плавський — Ємен).

З 1990 р. завідувачем відділу нейрохірургії дитячого віку став д-р мед. наук Ю.О.Орлов.

Останні 10 років характеризуються підвищеним інтересом МОЗ та АМН України до питань розвитку дитячої нейрохірургії. Наказом МОЗ України № 360 від 19.12.1997р. перелік лікарських посад поповнився новою посадою “лікар-нейрохірург дитячий”, і таким чином була офіційно затверджена спеціальність “Дитяча нейрохірургія”. За ці роки були відкриті спеціалізовані дитячі нейрохірургічні відділення у містах Вінниці, Дніпропетровську, Донецьку, Мукачеві, Одесі, Севастополі, Сімферополі, Харкові. У кожній області була введена позаштатна посада Головного дитячого нейрохірурга. Організаційно-методична робота зі створення і розвитку дитячої нейрохірургічної служби в країні була покладена на відділення нейрохірургії дитячого віку Інституту нейрохірургії ім. акад. А.П.Ромоданова АМН України. Крім того, у 1999 р. в інституті додатково було відкрите відділення невідкладної нейрохірургії дитячого віку (завідувач канд. мед. наук Г.А.Кєворков). На базі кафедри нейрохірургії Київської медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика МОЗ України (завідуючий кафедрою проф. М.Є.Поліщук) розпочалася підготовка лікарів за спеціальністю “дитяча нейрохірургія” (первинна спеціалізація, тематичне удосконалення, передатестаційна підготовка).

У 90-і роки у відділ нейрохірургії дитячого віку прийшли нові співробітники І.О.Борисова, М.В.Плавський, І.П.Проценко, А.В.Шаверський, Л.Л.Марущенко, В.С.Михалюк. Збільшення кількості хворих і зростання складності оперативних

втручань потребувало виділення підготовлених дитячих анестезіологів-реаніматологів (Л.А.Вишнеvsька, М.В.Глоба, І.І.Омельчук).

Аварія на Чорнобильській АЕС і її наслідки спонукали приділити більше уваги питанням уроджених вад розвитку нервової системи у дітей та пологовій травмі новонароджених, що знайшло своє відображення у науковій тематиці відділу. Розроблялися такі теми: “Захист генофонду України” (1991–1993), “Розробити та освоїти в

Л.М.Вербова

медичній практиці нові методи діагностики та лікування аномалій розвитку і перинатальних уражень ЦНС, які впливають на рівень дитячої захворюваності і смертності” (1991–1993), “Вивчити вплив аномалій розвитку та перинатальних уражень ЦНС на рівень дитячої захворюваності та смертності” (1993–1995), “Розробити методи підвищення ефективності хірургічного лікування вроджених вад розвитку нервової системи у дітей з метою

Під час операції

зниження смертності та інвалідності” (1994–1996), “Дослідити механізми атрофічних та репаративних процесів в головному мозку дітей після пологової черепно-мозкової травми” (1996–1998). Останніми роками підвищився інтерес до якості життя оперованих хворих, що знайшло відображення у тематиці 1999–2001 рр.: “Розробити клініко-морфологічні критерії обсягу оперативних втручань при пухлинах головного мозку у дітей з урахуванням ступеня ризику та якості життя хворого”.

Співробітниками, аспірантами та докторантами відділу захищені дві докторські дисертації: Л.М.Вербова “Діагностика та хірургічне лікування пухлин ділянки III шлуночка головного мозку” (1999) та М.А.Єгунян “Важка і середнього ступеня важкості черепно-мозкова травма у дітей різних вікових груп” (1999) та 10 кандидатських дисертацій: О.Сармієнто “Абсцессы головного мозга у детей” (1990), І.О.Борисова “Супратенториальные экстрааксиальные арахноидальные кисты головного мозга у лиц различного возраста” (1990), Э.А.Хеміо “Послеоперационные внутримозговые гематомы у больных с внутримозговыми глиальными супратенториальными опухолями” (1991), А.Ахмед “Церебральные осложнения после клапанных ликворосунтирующих операций у детей с гидроцефалией” (1993), Л.А.Вишневська “Клініко-статистичне прогнозування та профілактика гнійно-запальних ускладнень при лікворосунтуючих операціях у дітей з гідроцефалією” (1998), Зентані Сіраж “Лікворосунтуючі операції при пухлинах задньої черепної ямки у дітей” (2000), А.В.Шаверський “Лікворосунтуючі операції в комплексному лікуванні хворих з пухлинами області III шлуночка головного мозку” (2001), Л.Л.Марущенко “Діагностика та хірургічне лікування прогресуючої гідроцефалії у дітей зумовленої пренатальними пошкодженнями головного мозку” (2001), М.Ю.Орлов “Ліпоменінгоцеле у дітей (клініка, діагностика та хірургічне лікування)” (2001), І.П.Проценка “Хірургічне лікування гідроцефалії у дітей у віці до одного р.” (2002). Опубліковані монографії Ю.О.Орлова “Гидроцефалия” (1995), Ю.О.Орлова із співавт. “Гидроцефалия (патогенез, диагностика и хирургическое лечение)” (1998), М.А.Єгуняна “Тяжелая черепно-мозговая травма у детей” (1999), Ю.О.Орлова “Руководство по диагностике и лечению черепно-мозговой травмы у детей” (2002).

На початку 90-х років в країні гостро постало питання забезпечення хворих лікворошунтуючими системами, постачання яких з Росії припинилося, а закупівля систем із Західної Європи була неможлива через дуже високі ціни. При підтримці МОЗ України на базі Інституту нейрохірургії було створено науково-виробниче підприємство ТОВ “Дитячий нейрохірургічний центр”, одним із засновників якого став Інститут нейрохірургії. Була створена наукова група, яка розробила першу вітчизняну лікворошунтуючу систему (патент UA 9485 A), і виробнича база, де з 1994 р. розпочався випуск цих систем. Враховуючи кількість хворих на гідроцефалію і можливість проведення лікворошунтуючих операцій в областях, були відкриті курси з підготовки фахівців для проведення цих операцій. Нейрохірурги з усіх областей України, а також Росії, країн Балтії, Азії пройшли підготовку на курсах і самостійно проводять лікворошунтуючі операції на місцях. За виконання важливої для країни науково-практичної теми “Імплантовані пристрої для лікування захворювань центральної нервової системи: науково-технічна розробка, виробництво та застосування в закладах охорони здоров’я” (1992–2001) співробітники відділення і “Дитячого нейрохірургічного центру” стали лауреатами Державної премії України в галузі науки і техніки за 2001 р. За останні роки зросли можливості центру і, крім силіконових медичних виробів, налагоджено

Лікарі відділу нейрохірургії дитячого віку, 2003 р.

Вручення Державної премії України в області науки і техніки за 2001 рік

виробництво нейрохірургічного інструменту, судинних кліпсів, стабілізуючих титанових конструкцій для хребта тощо.

Значно збільшився контингент хворих з такою патологією, як нейрорахішизис, інтрамедулярні пухлини, пухлини стовбура мозку, III шлуночка, пінеальної області, гіпертелоризм, деформуючі краніофасціальні диспропорції, уроджені переломи хребта тощо, яку раніше практично не лікували хірургічно. Розширилися показання до втручань при критичних формах гідроцефалії, при пухлинах мозку у немовлят, організована і поширена по всій Україні невідкладна допомога новонародженим з розривами спинномозкових гриж (перші 24 години).

Результати роботи відділу нейрохірургії дитячого віку багато разів були гідно представлені на з'їздах нейрохірургів України, СРСР, Росії, країн Балтії, країн Чорноморського басейну, на щорічних Всесвітніх і Європейських з'їздах асоціацій нейрохірургів та дитячих нейрохірургів.

Усе це дозволяє стверджувати, що за 50 років існування відділу нейрохірургії дитячого віку в Інституті нейрохірургії ім. акад. А.П.Ромоданова АМН України створена служба дитячої нейрохірургії в країні, підготовлені висококваліфіковані спеціалісти, значно розширився перелік патології, яка підлягає нейрохірургічному лікуванню, зросли можливості і якість нейрохірургічної допомоги дітям.